

23.6.2026

VN/16111/2026
VN/16111/2026-
STM-3

☐	Määräys
☒	Ohje
☐	Suositus

Säännökset, joihin määräysten/ohjeiden antaminen perustuu
Valtioneuvoston ohjesääntö (VNOS) 22 §, 262/2003

Landskapslag (1971:42) om Ålands landskapsregering 10b § 2 mom

Kohderyhmät
Sosiaalihuollon julkiset järjestäjät ja palvelujentuottajat ja valvontavi-
ranomaiset

Voimassaoloaika
23.6.2026 - toistaiseksi

Julkisen sosiaalihuollon aikuisen asiakkaan sijoittaminen ja palveluiden hankinta ulkomailta

Tausta

Sosiaali- ja terveysministeriön sekä Ahvenanmaan maakunnan hallituksen käsityksen mukaan on ilmennyt epäselvyyttä sen suhteen, millaista lainsäädäntöä on otettava huomioon harkittaessa julkisen sosiaalihuollon aikuisen asiakkaan sijoittamista ulkomaille ja millaisia keskeisiä oikeusvaikutuksia sijoittamisella on. Tämän vuoksi sosiaali- ja terveysministeriö, joka vastaa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja koskevasta hallinnonalansa yleisestä ohjauksesta ja valvonnasta sekä tässä tehtävässään perus- ja ihmisoikeuksien turvaamisesta koko valtakunnassa, antaa tämän ohjeen yhdessä Ahvenanmaan maakunnan hallituksen kanssa. Ohjeessa pyritään erittelemään sekä soveltuva valtakunnan lainsäädäntö että maakuntalainsäädäntö.

Asiakkaan sijoittamisen edellytykset ja valvonta

Asiakkaan sijoittamisessa on aina kyse palvelujen tuottamisesta tavalla, jonka yleisiä reunaehjoja säännellään hyvinvointialueesta annetun lain (611/2021) 9 §:ssä. Säännöksen mukaan jollei lailla toisin säädetä, hyvinvointialue voi tuottaa järjestämisvastuulleen kuuluvat palvelut itse, yhteistoiminnassa muiden hyvinvointialueiden kanssa tai hankkia ne sopimukseen perustuen muilta palvelujen tuottajilta. Muu palvelun tuottaja voi olla myös julkisoikeudellinen oikeushenkilö.

Saman säännöksen nojalla hyvinvointialue voi kuitenkin antaa julkisen hallintotehtävän muulle kuin viranomaiselle vain, jos siitä lailla erikseen säädetään. Viranomaisella tarkoitetaan lähtökohtaisesti hallintolain (343/2003) 2 §:n 1 momentissa määriteltyä viranomaista. Vaikka hyvinvointialue hankkii palveluja muulta palvelujen tuottajalta, sillä säilyy järjestämisvastuu. Hyvinvointialueen yleisestä tuottamisesta koskevan vastuun toteuttamisesta ja valvonnasta säädetään saman lain 10 §:ssä. Sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetussa laissa (741/2023) säädetään oikeudesta antaa sosiaali- ja terveyspalveluita Suomen oikeudenkäyttöpiirissä.

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Sosiaali- ja terveysministeriö

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Puhelin
Telefon
Telephone

Faksi
Fax
Fax

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet

PL 33
00023 Valtioneuvosto

Meritullinkatu 8
Helsinki

0295 16001
+358 295 16001

kirjaamo.stm@gov.fi
stm.fi

Kun kysymyksessä on asiakkaiden sijoittaminen Ruotsiin, kyse on yksityisoikeudellisten toimijoiden ja kansallisen lainsäädännön kannalta palvelujen ostamisesta. Tästä näkökulmasta keskeistä lainsäädäntöä ovat laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021, 1 luku 2 §:n 4 kohta ja 3 luku), sosiaalihuollon palveluista annettu aineellinen lainsäädäntö (sosiaalihuoltolaki 1351/2014, niin kutsuttu vanhuspalvelulaki 980/2012, vammaispalvelulaki ja kehitysvammalaki 675/2023), laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (asiakaslaki 812/2000) ja laki sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta (valvontalaki).

Kun kysymyksessä on asiakkaiden sijoittaminen Ruotsiin, kyse on Ahvenanmaan lainsäädäntövallan kannalta palvelujen ostamisesta muilta sosiaalihuollon palvelujen tarjoajilta (ML 1993:71, 3 §:n 1 momentin 4 kohta¹).

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetussa laissa (3 luku) säädetään yksityisten palveluntuottajien käytön yleisistä edellytyksistä ja tähän palvelujen tuottamistapaan sisältyvistä vastuista, ja sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja koskevassa lainsäädännössä säädetään palvelujen tuottamisessa noudatettavasta menettelystä ja palvelujen sisällöstä, mukaan lukien edellytyksistä rajoittaa asiakkaan itsemääräämisoikeutta. Asiakaslaissa säädetään asiakkaan yleisistä oikeuksista ja palvelujen vastaanottamista koskevasta pääasiallisesta suostumusperusteesta ja valvontalaissa palvelujen järjestämiseen ja tuottamiseen liittyvästä omavalvontavelvollisuudesta alihankintatilanteissa sekä niiden laillisuusvalvonnasta. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 12 §:n mukaan hyvinvointialue ei saa hankkia palveluja, joihin sisältyy julkisen vallan käyttöä, jollei lailla erikseen toisin säädetä. Julkisen vallan käyttöä sisältäviin sosiaalipalveluihin, mukaan lukien asiakkaan itsemääräämisoikeuden rajoittaminen, ei voida käyttää alihankkijoita, ellei sitä erikseen laissa sallita tai muutoin lain tasoisella sääntelyllä mahdollisteta. Saman lain 14 §:n nojalla keskeinen edellytys sellaisille yksityisten palveluntuottajien käyttämiselle, joilta hyvinvointialue hankkii palveluja 12 §:ssä tarkoitetulla tavalla, on täyttää valvontalaissa säädetty vaatimukset eli pääosin se, että palvelua tuotava alihankkija on valvontalain mukaisesti rekisteröity sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuottajien ja palveluyksikköjen rekisteriin. Valvontalakia sovelletaan Suomessa tarjottaviin sosiaali- ja terveyspalveluihin sekä niitä järjestäviin tai tuottaviin organisaatioihin ja henkilöihin.

Yksityisiä palvelujentuottajia ja niiden toimintaa koskevista edellytyksistä säädetään tarkemmin sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 3 luvussa. Näiden palveluntuottajien ja niiden alihankkijoiden on 18 §:n nojalla noudatettava toiminnassaan muun muassa julkisia sosiaali- ja terveyspalveluja koskevia lakisääteisiä sisältö- ja laatuvaatimuksia. Tämä koskee myös asiakkaan oikeuksia ja oikeussuojakeinoja (mukaan lukien muutoksenhakua). Yksityisten palvelujentuottajien toiminnassa on siis noudatettava täysimääräisesti Suomen lakia (mukaan lukien yleisten hallintolakien soveltaminen, 19 §), ja palvelun hankkija on velvollinen varmistamaan tämän ennakoivasti ja toiminnan aikana.

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain ja valvontalain nojalla julkinen palvelunjärjestäjä tai muu sosiaalipalveluiden tuottaja, joka on sijoittanut asiakkaan, vastaa alihankkijan asiakkaalle tarjoamista palveluista kuten omista palveluistaan ja on velvollinen suorittamaan näiden palveluiden omavalvontaa. Omavalvonnassa on varmistettava, että toiminta täyttää laissa säädetty vaatimukset toiminnan sisällöstä, toiminnassa noudatettavasta menettelystä ja asiakkaan oikeuksien toteuttamisesta. Hyvinvointialueella on omavalvontavelvollisuutensa toteuttamiseksi suoraan lain nojalla tiettyjä oikeuksia suhteessa yksityisiin palveluntuottajiin. Muilta osin sääntely edellyttää riittävien sopimusmääräysten soveltamista omavalvonnan mahdollistamiseksi. Hyvinvointialueen tulisi kuitenkin olla yhteydessä paikalliseen toimivaltaiseen valvontaviranomaiseen, jotta varmistetaan sijoituskohteiden oikea ja tehokas valvonta sekä valvontaan liittyvien velvoitteiden jakautuminen käytännössä. Jos omavalvonta ei ole mainitun sääntelyn mukaisesti mahdollista, yksityisten palveluntuottajien käyttäminen ei ole sallittua.

¹ Sosiaalihuollon palveluja koskeva keskeinen aineellinen lainsäädäntö Ahvenanmaalla kattaa: maakuntalaki (2020:12) sosiaalihuollosta, Ahvenanmaan vanhuslaki (2020:9), vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain soveltamisesta Ahvenanmaan maakunnassa annettu maakuntalaki (2010:50), kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain soveltamisesta annettu maakuntalaki (1978:48), sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain nojalla sovellettava maakuntalaki (1995:101) sosiaalihuoltoa koskevien valtakunnan säädösten soveltamisesta Ahvenanmaan maakunnassa, (1 §:n 1 momentin 1 kohta).

Valtion viranomaisten laillisuusvalvonta koskee myös alihankintana hankittavia palveluja, mutta viranomaisten alueellinen toimivalta rajoittuu Suomen alueeseen. Jos palvelu tuotetaan ulkomailla, laillisuusvalvonta voi koskea vain palvelun hankkijan omavalvontavelvoitteiden täyttämistä.

Maakuntalainsäädännössä säädetään, että jos kunta tai kuntayhtymä valitsee yksityisen vaihtoehdon sosiaalihooltoon kuuluvien tehtävien hoitamiseksi, kunnan tai kuntayhtymän tulee varmistaa, että yksityinen sosiaalihoollon palvelu vastaa vastaavalla kunnalliselta toiminnalta vaadittavaa tasoa (ML 1993:71, 3 §:n 3 momentti). Yksityisten sosiaalipalvelujen tulee perustua kunnan tai Kuntayhtymän sosiaalipalvelun (Kommunernas socialtjänst; ML 2012:36, 3 §:n 2 momentti) sopimukseen tai hallintopäätökseen sekä sosiaalihoollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 7 §:n mukaisesti laadittuun palvelu-, hoito- tai kuntoutussuunnitelmaan tai muuhun vastaavaan suunnitelmaan. (8.7.2022/598) sovelletaan 1 §:n 1 momentin 1 kohdan i alakohdan nojalla (1995:101).

Jokaisen sosiaalipalveluja jatkuvaluonteisesti ympärivuorokautisesti tuottavan yksityisten sosiaalipalvelujen tuottajan on saatava lupaviranomaiselta lupa palvelujen tuottamiseen ennen toiminnan aloittamista tai sen olennaista muuttamista. Ahvenanmaan ympäristö- ja terveydensuojeluviranomainen on maakunnan toimivallan puitteissa lupaviranomainen ja Ahvenanmaan ympäristö- ja terveydensuojeluviranomainen sekä sosiaalihoollon hallinnosta ja valvonnasta Ahvenanmaalla annetun maakuntalain (2020:13) 4 §:ssä tarkoitettu kunnan toimielin tai sen määräämä virkamies on valvontaviranomainen (ML 2012:36, 2 §).

Lupa kattaa palveluntuottajan kaikki toimintayksiköt, joissa tuotetaan maakunnan ympärivuorokautisia sosiaalipalveluja. Yksityisten sosiaalipalvelujen tuottajan, jolle on myönnetty lupa jatkuvaluonteisten ympärivuorokautisten sosiaalipalveluiden tarjoamiseen, on kuuluttava Ahvenanmaan ympäristö- ja terveydensuojeluviranomaisen yksityisten sosiaalipalvelujen tarjoajien rekisteriin (ML 2012:36, 3 §:n 2 momentti).

ML:n (2020:12) 47 §:ssä säädetään, että sosiaalihoollon toimintayksikön tai muun toimintakokonaisuudesta vastaavan toimijan on laadittava omavalvontasuunnitelma sosiaalihoollon laadun, turvallisuuden ja tarkoituksenmukaisuuden varmistamiseksi. Sosiaalihoollon henkilöstöön kuuluvilla tai vastaavissa tehtävissä toimeksiantosuhteessa tai itsenäisenä ammatinharjoittajana toimivilla henkilöillä on 48 §:ssä tarkoitettu ilmoitusvelvollisuus mahdollisista epäkohdista. Lain 49 § kattaa ilmoituksen johdosta suoritettavat toimenpiteet.

Ahvenanmaan maakunnan hallintolakia (2008:9) sovelletaan myös silloin, kun julkinen hallintotehtävä on osoitettu muulle kuin viranomaiselle.

Julkisten hallintotehtävien siirtämisestä muulle kuin viranomaiselle säädetään perustuslain 124 §:ssä (SSK 731/1999). Julkisia hallintotehtäviä voidaan antaa muulle kuin viranomaiselle vain lailla tai sen nojalla, jos

- se on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi ja
- se ei vaaranna perusoikeuksia, oikeusturvaa tai muita hyvän hallinnon vaatimuksia.

Sosiaalihoollon asiakkaiden oikeuksista palvelun laatuun ja palvelusta saatavaan neuvontaan liittyen säädetään sosiaalihoollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 2 luvussa. Lain 5 §:n nojalla sosiaalihoollon henkilöstöllä on velvollisuus selvittää asiakkaalle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan. Asiakslakia sovelletaan sekä viranomaisiin että yksityisen järjestämään sosiaalihooltoon. Mikäli palvelunjärjestäjä päättää sijoittaa asiakkaan ulkomaille, on palvelunjärjestäjällä myös tällöin velvollisuus antaa asiakkaalle selvitys erilaisista vaihtoehdoista sekä sijoittamisen merkityksestä ja vaikutuksista asiakkaan oikeuksiin.

Erityisesti vastuu- ja vakuutusmaksuista

Valtakunnan lainsäädännön eli sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (20 §) nojalla sosiaali- ja terveyspalveluja hyvinvointialueelle 12 §:ssä tarkoitetulla tavalla tuottavan yksityisen palveluntuottajan ja sen alihankkijoiden palveluksessa oleviin sekä 13 §:ssä tarkoitettuun hankittuun työvoimaan ja vuokratyövoimaan sovelletaan rikoslain (39/1889) 40 luvun 1–3, 5, 7, 8, 9 ja 10 luvun rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä, lukuun ottamatta viraltapanoseuraamusta heidän hoitaessaan 12 §:ssä tarkoitettuihin palveluihin kuuluvia julkisia hallintotehtäviä.

Hyvinvointialueen tulee varmistaa, että sen vastuulle kuuluvia palveluja tuottavalla muulla palveluntuottajalla on riittävät ammatilliset, toiminnalliset ja taloudelliset edellytykset huolehtia palveluiden tuottamisesta (hyvinvointialuetta koskevan lain 10 §). Näitä palveluntuottajia koskevista vaatimuksista säädetään tarkemmin sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 2 luvussa. Sääntely edellyttää, että alihankkijan toiminta täyttää hyvinvointialueen omille palveluilleen asettamat vaatimukset, mukaan lukien laista suoraan johtuvan rikosoikeudellisen vastuun. Rikoslain 1 luvun säännökset Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta sääntelevät tilanteita, joissa rikoslakia sovelletaan Suomen oikeudenkäyttöpiiriin ulkopuolella tehtyihin rikoksiin.

Suomalainen potilasvakuutus koskee ulkomailla annettavaa hoitoa, jos päätöksen potilaan hoitoon lähettämisestä on tehnyt Suomessa terveydenhuollon ammattihenkilö. Tämä koskee esimerkiksi tilannetta, jossa Ahvenanmaalla toimiva lääkäri tekee päätöksen potilaan lähettämisestä Ruotsissa sijaitsevaan sairaalaan. Potilasvakuutusta ei sovelleta sosiaalipalveluihin. Jos Ruotsissa sosiaalipalveluihin sijoitettu henkilö saa terveyden- tai sairaanhoitoa hoitolaitoksessa tai siirtyy sieltä sairaanhoitoon, suomalainen potilasvakuutus ei sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan ole soveltuva, koska hoitopäätöksen on tehnyt Ruotsissa toimiva ammattihenkilö.

Itsehallintolain 18 §:n 25 kohdan mukaan maakuntapäivillä on oikeus säätää asioista, jotka koskevat teon rangaistavaksi säätämistä ja rangaistuksen määrää, kun on kysymys maakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvasta oikeudenalasta (esim. sosiaalihuolto).

Rangaistusmuodoista ja muista rikoslain yleiseen osaan liittyvistä asioista (esim. määritelmät, yleiset periaatteet) säädetään kuitenkin valtakunnan lainsäädännössä. Tämä tarkoittaa sitä, että Ahvenanmaa voi määrätä rangaistuksia maakuntalakien rikkomisesta toimivaltaansa kuuluvilla aloilla, mutta sen on noudatettava rangaistusmuotoja koskevia valtakunnan sääntöjä ja rikosoikeudellisia perusperiaatteita.

Oikeus sosiaaliturvaan

Kansaneläkelaitos (Kela) soveltaa itsenäisesti asumiseen perustuvaa sosiaaliturvalainsäädäntöä, eikä sosiaali- ja terveysministeriö voi ohjata Kelaa. Tämän ohjauskirjeen merkitys sosiaaliturvan näkökulmasta on pääasiassa se, että lisätään tietoisuutta siitä, miten asumisperusteiset etuudet määrittyvät silloin, kun henkilöitä sijoitetaan hoitoon ulkomaille.

Hoitoon sijoittaminen ulkomaille voi vaikuttaa henkilön sosiaaliturvaan ja etuuksien maksamiseen. Siksi on tärkeää selvittää jo suunnitteluvaiheessa henkilön oikeus sosiaaliturvaan yhteistyössä Kelan kanssa.

Euroopan unionin sisällä yli rajojen muuttavien henkilöiden oikeus sosiaaliturvaan turvataan sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta annetulla Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella (EY) 883/2004 (jäljempänä EU-asetus 883/2004) sekä sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta annetun asetuksen soveltamissäännöksistä annetulla Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella (EY) 987/2009 (jäljempänä EU-asetus 987/2009). Asetuksen 883/2004 mukaan asuimaan sosiaaliturvalainsäädäntöä sovelletaan henkilöihin, jotka eivät ole työssä.

Kun henkilö oleskelee toisessa maassa muussa tarkoituksessa kuin esimerkiksi tavallisella lomamatkalla ja saa tai hakee Kelan etuutta, Kelan on edellä mainituissa EU:n asetuksissa määriteltujen kriteerien mukaisesti tehtävä arvio hänen vakituudesta asuinpaikastaan. EU:n asetuksen 987/2009 11 artiklassa määritellään seikat, jotka on otettava huomioon asumista arvioitaessa. Arvio tehdään henkilön kokonaistilanteen perusteella. Kriteereihin kuuluvat muun muassa oleskelun kesto ja jatkuvuus, perhesiteet, asumistilanne sekä kotikunta, eli henkilön väestökirjanpidon mukainen vakituinen

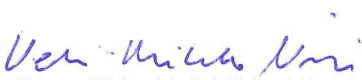
asuinpaikka. Arvio tehdään aina yksilöllisesti henkilön Kelalle toimittamien tietojen perusteella siinäkin tapauksessa, että oleskelu Ruotsissa johtuisi hoitoon sijoittamisesta. Epäselvissä tapauksissa Kela selvittää yhdessä ruotsalaisen laitoksen (joka Ruotsissa on Vakuutuskassa (Försäkringskassan)) kanssa henkilön asuinmaan. Se, jatkuuko oikeus asumisperusteisiin etuuksiin Suomessa, kun henkilö sijoitetaan hoitoon ulkomaille, riippuu aina kunkin yksittäisen tapauksen olosuhteista.

Asuinmaata koskevassa arviossaan Kela voi hyödyntää Käytännön opasta *Euroopan unionissa (EU), Euroopan talousalueella (ETA) ja Sveitsissä sovellettavasta lainsäädännöstä*.² Käytännön opaan on laatinut ja hyväksynyt sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamista käsittelevä hallintotoimikunta. Opas auttaa laitoksia, työnantajia ja kansalaisia ratkaisemaan, minkä jäsenvaltion lakia sovelletaan eri tilanteissa.

Jos laitokset katsovat, että henkilön tavanomaisten etujen keskus on tosiasiallisesti Ruotsissa, hänen sovelletaan Ruotsin sosiaaliturvalainsäädäntöä. Hänellä voi tällöin olla oikeus Ruotsin sosiaaliturvaetuuksiin, joissa järjestelmän asumisperusteinen osa turvaa maassa asuvan henkilön perusturvan. Henkilön tai hänen edustajansa vastuulla on selvittää, onko henkilöllä oikeus etuuksiin Ruotsissa.

Sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamisesta annetun EU:n asetuksen 883/2004 mukaan toimivaltaiset sosiaaliturvalaitokset voivat sopia poikkeuksista sovellettavan sosiaaliturvalainsäädännön määrittämiseen tiettyjen henkilöiden tai henkilöryhmien eduksi. Tällaisella poikkeusmenettelyllä on periaatteessa mahdollista sopia, että hoitoon sijoitettuihin henkilöihin sovelletaan Suomen sosiaaliturvalainsäädäntöä, vaikka he asuisivat Ruotsissa.

Poikkeuksen myöntäminen edellyttää, että henkilö tai hänen edustajansa hakee sitä toimivaltaiselta laitokselta ja että asianomaiset laitokset hyväksyvät sen yhteisesti. Tässä tapauksessa sopimuksen tekeminen tällaisesta poikkeuksesta kuuluu Kelan toimivaltaan.

Kansliapäällikkö Veli-Mikko Niemi

Sosiaali- ja terveysministeriö

Osastopäällikkö Otto Ilmonen

Ahvenanmaan maakunnan hallitus

Jakelu Hyvinvointialueet ja HUS- yhtymä
Kommunernas socialtjänst (KST)
Ahvenanmaan kunnat
Lupa- ja valvontavirasto
Ahvenanmaan ympäristön- ja terveydensuojeluviranomainen ÅMHM

Tiedoksi Eduskunnan oikeusasiamies
Valtioneuvoston oikeuskansleri
Ahvenanmaan maakunnan kansanedustaja
Ahvenanmaan valtionvirasto

² Opas on saatavilla osoitteessa: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?pager.offset=0&advSearchKey=guidepract&mode=advancedSubmit&catId=22&policyArea=0&policyAreaSub=0&country=0&year=0&iframe=true>

